ÓBER PÉTER

Ifjúság, hiphop, kultúraközvetítés*

„Nem az a tartós, ami az időnek ellenáll,hanem ami bölcsen változik vele."
Müller Péter.

A folyton ijesztegető statisztikák mellé nem kell diagramm, magam is látom, ki fogyaszt kultúrát, pontosabban ki nem. Magyarország fele. Kit érdekel a kultúra? Nos, ennyi erővel kit érdekel a gazdaság, vagy a munkaerőpiac? Ezek a kondíciók ugyanis meglehetősen szervesen kapcsolódnak egymáshoz, hiszen a kultúrában rejlő adottságok, persze nem egyedülállóan, de nélkülözhetetlenül vezetnek az egészséges és stabil társadalomhoz. Mihez köthető nálunk ez a nagyfokú kulturális érdektelenség, egykedvűség? Vitathatatlan, hogy a finanszírozás nem éppen mecénási bőkezűsége, valamint a fogyasztói oldalon lévő – többek között a gazdasági válság okán is – viszonylagosan alacsony átlagkereslet egy szempontból magyarázhatja a problémát, ámde meg nem oldja. Arról nem is szólva, hogy meglehetősen tág skálán mozoghat az, aki költeni nem, de kulturálódni igenis szeretne, hiszen ott vannak a könyvtárak, csordultig telve valódi értékekkel, de említhetném az épített örökséget, például egy történelmi belvárosban való bolyongást, vagy a természeti kincseket és színhelyeket, mint örökbe kapott kulturális jussot.

Visszatérve a művelődési szürkeségre, véleményem szerint okolható probléma, hogy az intézményesített kultúraközvetítés nem aknázza ki a korunk kultúraváltásában, a mobilkommunikációs fordulatban rejlő eszközöket, vagy a még fontosabb dimenziókat, hiszen azt látni lehet, hogy az eddig hagyományosnak és sikeresnek mondható kultúraközvetítés korunk társadalmát – gondolok itt elsődleges a fiatalokra – nem képes nagy mértékben elérni. A megújult kulturális modell – globalizmussal az ereiben – a hagyományos normákat szétvetette, s szétveti, ugyanakkor egy új struktúrába kezdi összeállítani azokat. Felismerhető, hogy ez új társadalmi hozzáállást is közvetít, melybe a fiatalság integrálható legnagyobb sikerrel, hiszen ők a korszak gyermekei, a korszak felnövekvő generációja, akiknek ma kulturálisan stabillá kell válni, hogy holnap országépítő társadalom válhasson belőlük.

A mobilkommunikációs fordulat legjobban kihasználható előnye, hogy kibővíti a kommunikációs teret, ezáltal hozzáférhetőbbé teszi a kulturális tartalmakat is, azaz az új művelődési tartamok és formák mellett lendületet adhat a hagyományos és élő kultúrának is. Ezt főképp az ifjúság irányába kellene kommunikálni, akik leginkább kompetensek az említett korszak eszközrendszereivel kapcsolatban – például a web

* Ez az írás szakdolgozatom rövidített, más műfajba átdolgozott változata. Lényegi tartalma a kultúraközvetítés kibővítésének lehetősége a fiatalabb korosztály irányába, kulturális megújulás a hiphop szubkultúra bizonyos elemeinek intézményesítésén keresztül. Emellett foglalkozik még az egészséges identitásteremtés eshetőségével.

2.0-es alkalmazásokra gondolok – és akikbe ha most nem épül be a művelődés tudatos fontossága és szeretete, később ez csak nagyobb teher és nehezebben megoldható probléma lesz.

Hogy fogható meg ez a társadalmi réteg? Hogy foghatóak meg azok a fiatalok, akik a televízió és az internet előtt töltik szabadidejük tetemes részét és Tóth Árpád nem jelent nekik többet, mint az iskolában bebiflázott enciklopédikus adat? Jobb esetben. No és akkor, ha a felmerült problémát vizsgáljuk górcső alatt – ahogy illene – hogy miért is van ez így, nos elsősorban nem azt a fiatalt kell előrángatni és ítélni. Ahhoz a kultúraközvetítéshez kell progresszíven hozzányúlni, amely nem ismeri fel, hogyan nyújthatná azt, amit nyújtania kell, tudni illik az önakaratból történő művelődés gerjesztését.

Ez – ha most így, a sorok írójától egyenlőre homályosnak és kiforratlannak tűnik is – jövőkép. „Hanyatló az a civilizáció, mely nagyobb jelentőséget tulajdonít emlékezetének, mint jövőjének." Pierre Boulez megfogalmazása, véleményem szerint illik a magyarországi nagy volumenű kultúrafelfogásra. Mire értem ezt? Precedensül, hogy miért van három nagy, országos méretű ünnepünk, hatalmas költségvetéssel, mely a múltunkkal foglalkozik és miért nincs egy sem, mely a jövőnkkel. Félreértés ne essék, a nemzet nagy, identitást adó történéseinek kollektív emlékezetét nem csak, hogy fontos, de kötelesség megóvni, ápolni és tovább éltetni, ugyanakkor fenn kellene tartani egy tisztességes határvonalat e között és egy elérendő, folyton gazdagítandó kulturális perspektíva között. „Nappal gyújt lámpát, ki folyton a múltat nézi." Jóllehet ez az idézet nem épp ebben a kontextusban bújt ki Janus Pannonius pennájából, úgy érzem, magyarázhatom véle álláspontomat. Avagy kedves Magyarország, szép, s dicső dolog kulturális sírokat gondozni, ámde haladóbb, s egyszersmind nemesebb bölcsőket ringatni. A kreativitás és kulturális megújhodás bölcsőit. De hogyan is?

„A kultúraközvetítés […] olyan jellegzetesen embertársadalmi kommunikáció, amely a mindenkori történeti – civilizációs viszonyok meghatározottságai között minden individuum számára újra és újra felállítja az Univerzumot, kvalifikálja a részvételre, megteremti számára a társadalmiság lehetőségét, azaz – közvetve – magát a társadalmat."[1] Az ifjúságban – kik ugye a kor gyermekei – megvan a potencia, a tartalom és egyúttal az eszközrendszer is, épp csak az affinitás hiányzik, hogy a művelődést magasabban rangsorolt dolognak tartsák. Ám ha témát tekintve ingergazdagabb környezetben élnek, esélyes, hogy megszeretik, megszokják a kultúrálódást. Ez a terjedő lifelong learning koncepció révén most még inkább időszerű kérdés.

Álláspontom arról szól, hogy kulturális vérfrissítést hozna Magyarország ifjúsági művelődésébe, ha felhasználnánk a fiatalok csoportjainak azon műfajait, élményeit, melyek a kultúraközvetítésbe integrálhatóak és épp a kultúraközvetítés eszközévé válhatnak. Koncepciómat – ha tetszik, projektemet – egy sajátos trenddel rendelkező szubkultúra szemszögéből szeretném bemutatni, melynek gazdag külső jegyei és szimbolikája, ellentmondásos és dilemmát felvető, ugyanakkor megragadóan gazdag és alkalmazkodó vizuális művészete, széles körű zenei és – bátorkodom ezt a kijelentést használni – költészeti szegmensei vannak. Ezeknek okán nincs is egy kijelölt

[1] Zsikó J. [2000]: A kultúraközvetítés funkciói, fogalma. Tudásmenedzsment. I. évfolyam 1. szám.

gyűjtőszó a csoportra, leginkább a *hiphop* kifejezés alkalmas, hogy összekapcsolja a szóban forgó szubkultúrát.

Hogy a kulturális megújhodás egy lehetőségeként a hiphop eszközrendszerét szeretném bemutatni, természetesen nem azt jelenti, hogy ezt önmagában pőrén, valamint egyedüli és kivételes lehetőségként gondolom, illetve kezelem. Mindenképpen alkalmat látok azonban benne a művelődés fiatalok körében való elterjesztésére, kulturális bővülésre, kvázi felemelkedésre. Ezért hát jöjjetek 2010-es évek és adjatok helyet s esélyt, hogy mi, fiatalok kulturálisan erős lábakra szocializálódhassunk. S itt nem pusztán a hiphopra gondolok, hanem olyan egyéb bátor kezdeményezésekre is, melyeket a kultúrához való kreatív és megújuló hozzáállások közvetítenek.

Mint minden szubkultúrának, így a szóban forgónak is megvan a maga gyökere, fejlődése, gyarapodása. Ezért nyújtok egy rövid áttekintést róla, hogy valós képe legyen a kedves olvasónak az esetleges sztereotípiák – nem helyett, de – mellett.

A hiphop kultúra kezdetéhez nem kell olyan messzire visszamennünk az időbe, s láthatjuk majd, hogy születését társadalmi háttér generálta. A színtér a város, amelyik soha sem alszik, New York City, annak is a legészakibb kerülete, Bronx. Az 1950-es évekig Bronx főként a munkásosztálybeli családoknak adott otthont. Az üzleti világ központja Manhattan volt, mely városrésznek olyan autópályarendszert szántak, mely összeköti azt a környező peremkerületekkel és elővárosokkal. A New York-i Fejlesztési Bizottság tervei alapján ezek az utak Bronxon is áthaladtak. Ironikusan szokták Robert Moses-t a hiphop eredeti atyjának nevezni, ugyanis ő volt az említett korban New York leghatásosabb építésze és várostervezője, az ő nevéhez fűződnek a szóban forgó autópályák. Az elnevezés onnan ered, hogy az ő tervei és városi átalakításai nyomán alakul majd ki a helyi társadalomnak az az urbánus rétege, melynek köszönhetően megszületik a hiphop mint stílusirányzat.

Ahogy a városi fejlesztések útjukra indultak, elkészült az autópályarendszer, amelyen a középréteg, a New York-i társadalom azon része, amelynek a kor a gazdasági virágzást köszönhette, elhagyta a belső kerületeket és az elővárosokba, kertvárosokba költözött. Az ő helyüket egyrészt az Egyesült Államokba érkezett bevándorlók, másrészt a szegény és nélkülöző afro-amerikaiak töltötték fel. Mivel az elköltözött lakossággal az ő munkahelyeik is eltűntek, a városrész gazdasági mutatói visszaestek. Megjelent a kábítószer, mely a munkanélküliséggel már komoly gondot jelentett.[2] „A valaha olasz, ír és kelet-európai zsidó bevándorlók lakta Bronx nemcsak a modernista városutópia és a gettósodás elrettentő példája, de a latinó kultúra keleti parti fellegvára és a hetvenes évek óta a gerillaművészet és az utcakultúra, a hiphop, a breaktánc és a kortárs grafiti szülőhelye”[3] lett. Egy gyorsan kifejlődő szubkultúra jött létre, gazdag és sajátos külső jegyekkel, kifejező és színes „művészeti ágakkal”.

A – *rap* – zene volt az, ami a legelső löketet adta a stílus kialakulásához, a *DJ*-k (*disc jockey,* azaz *lemezlovas*) és az *MC*-k (*master of ceremony*, tehát *ceremóniamester*, aki a dalszövegeket énekli) szolgáltatták azokat a zenéket, amelyekben nagy

[2] Ganjov, Jurij: Egyetemes hiphop történelem. – Az első rész. Hiphop.hu, http://www.hiphop.hu/sub.php?pg=hir_11_409 címen, letöltve 2010. február 23.

[3] Berecz Ágnes: Az utcán hever: köztér és művészet Bronxból. HVG – Műértő, 2009. január 13. a http://hvg.hu/hvgmuerto/20090113_new_york_bronx_street_art_muerto.aspx címen, letöltve: 2010. február 23.

hangsúly volt a ritmuson. Ezekre a zenékre ösztönösen és könnyen lehetett mozogni, így alakulhatott ki a *break* tánc. Ez mellett több újító és kreatív elemet sorakoztatott fel az akkor még csak kibontakozó szubkultúra, mint a *scratch*-et, ami a bakelitlemez ütemre való csúsztatását jelenti a tű alatt, vagy a *graffiti*t, mely lehetőséget adott a tehetséges rajzosoknak, hogy új, alternatív úton fejezzék ki érzéseiket s talentumukat. Ezt követően nem kellett sok idő, és a hiphop útjára indult a világban, ahol magába szívott rengeteg egyéb jegyet, amely bővítette és gazdagította a szubkultúrát.

Ezekből a jegyekből a rapet és a graffitit szeretném bemutatni, mint többrétűen felhasználható művelődési alternatívát. Jómagam megközelítőleg tíz éve élek hiphop közegben, és noha az évek során olyan irányzatok is hatottak rám, mint a *rock and roll*, a *metál*, a *trance* (ez az elektronikus zenének egy lágyabb megjelenése), a *reggae*, vagy épp az *etno* stílusú népzene, sosem éreztem, hogy egy új stílusirányzat hatóereje azt jelentené, hogy az előzőek, már nem érvényesek. A stílusirányzatok egymás mellett élése és hatása miatt lesz színes a személyiség, mindamellett nem kell, hogy bármelyikbe is szűken véve beletartozzon. Mint ahogy nem kell felvidékinek lenni, hogy a Ghymes zenéje tetsszen, sem futuristának, hogy Boccioni *A város ébredése* című képe megfogjon.

A hiphop térhódítása közben magába szívott olyan dolgokat, melytől csak dúsult. Így magyar vonatkozásban elsősorban a magyar nyelvet. A stílus zenei kifejeződését, a rapet a magyar nyelv teszi ízessé, bárha előfordul, hogy durva és trágár. A témák igen gyakran sajátos szemszögből látott és/vagy vélt társadalomkritikák, melyeket a rap sajátos nyelvezetén fejeznek ki, melynek állandó velejárója az ütem, azaz, hogy az elmondott textus ritmusra történik. Tehát a „rappelés" alapja ugyanaz, mint az ütemhangsúlyos verselésé, azzal a differenciával, hogy az előbbinél a szótagszámok pontossága nem feltétlenül számít olyan fontosnak, tekintve, hogy bizonyos praktikákkal, mint a hangsúlyozás, megoldható, hogy eltérő szótagok esetén is a fülnek kellemes végeredmény szülessen. A rapet mint „költészetet" és mint a kultúra megnyilvánulását természetesen nem állítom párhuzamba például Berzsenyi Dániellel, mindössze termékeny diskurzusba hozom, hiszen (mint nyilván egyéb szubkultúráknak is), a hiphop kultúrának vannak olyan részei, melyek művelődési folyamatokat indíthatnak be és kulturális rangra emelődhetnek.

A hiphop másik dimenziója, mellyel foglalkozni szeretnék, az az ellentmondásos vizuális miliő, mely a képzőművészetében nyilvánul meg. Ez a *graffiti*, illetőleg a *street art*. A graffiti mai jelentéstartalmában a már taglalt '70-es évekbeli Bronx-ban született, de a szó eredeti szemantikájában – azaz, hogy falra írt szöveg – már sokkal régebben létezett és fel-fel bukkant a történelem során. Gondolhatunk az ókori Rómaban is létező falfirkákra, gúnyrajzokra, noha tudva levő, hogy ezeknek más céljuk volt. Mai célját tekintve Bronx-tól kezdve olyan állomásokon át, mint a berlini fal, a '90es években Magyarországra is megérkezett. Sőt, egy kis idő erejéig a New York-i megjelenés előtt az '50-es években már Budapesten is felbukkant, gondoljunk a forradalom alatt a fővárost ellepő jelszavakra, szlogenekre, írásokra.

Néhány komplikáció a graffitivel kapcsolatban. Az egyik, hogy nincs annyi legálisan festhető falfelület, ami az illegális vonalat háttérbe szorítaná. A nemzetközi tendenciák pedig azt mutatatják, hogy a magyar *writerek* (graffitizők) anyagi helyzete meglátszik a műveken, mely lefele görbíti a színvonalat, az ennek okán született szegényesebb rajzok pedig közrejátszanak abban, hogy a külső szemlélők nem tulaj-

donítanak neki túl nagy esztétikai értéket. Probléma továbbá, hogy a graffitit sokan azonosítják a mindennemű falfirkával, amelyek semminemű művészeti tartalmat nem hordoznak, így művészeti élményt sem nyújtanak, ízléstelenek és sokszor a vandalizmus formájában jelennek meg (kirakatok, kerítések, súlyos esetben emlékművek és templomfalak összefirkálásaként). A graffitis szignót, a *tag*-et, mellyel a műveket aláírják, és amelyek valójában graffitis csapatneveket jelentenek, sokan átvették és elferdítették, az igénytelen firkák legtöbbször ezek. Így a tehetségtelen, önjelölt falfirkászok egyrészt rondítják a valódi munkákat, másrészt mivel ezek a hamari, dísztelen munkák gyorsan a felületre hányhatóak, nyakra-főre szaporodnak a városokban, szemet szúrva az embereknek, akik általánosítanak és félreismerve ítélik meg az egész graffiti szcénát és jelenséget. Pedig az említett *tagelőket* elutasítóan és degradálóan ítéli meg a valódi graffitis társadalom is.

A street art a graffitinél újabb, de vele rokon irányzat, melynek megjelenési helyszíne szintén az utca. A street art mint urbánus művészet gyorsabban teret hódított, mint a graffiti, egyrészt azért, mert később keletkezett, egy olyan társadalmi korban, amely már inkább akceptáló, az új felé inkább nyitó hozzáállással fogadta. Másrészt a galériák, a tárlatok meglátták a témában és az új kifejezési stílusban lévő potenciát, a „XXI. századiságot" és elkezdték felvenni intézményeikbe. A művészeti ág legjelentősebb képviselője, az angol Banksy, akiről gyakran cikkeznek a témával kapcsolatban, s akinek volt már munkája, amely 200 ezer fontért kelt el.[4]

A hiphop tárháza jóval gazdagabb az itt mutatott példáknál, ellenben ezekkel tudom legjobban szemléltetni elképzeléseimet. Ám hogyan is fér bele a szigorúan vett, intézményesített kultúraközvetítésbe mindez? Hogyan szolgálhatja a magyar kultúrát és művelődést?

Tehát, még egyszer, a fő cél és törekvés az, hogy a fiatalság „feleszméljén" és bekapcsolódjon a művelődésbe, mely elérendő úgy, hogy kicsit progresszíven megreformáljuk mindazt, ami a kultúrába, mint globális értékbe beleférhet. Nagy réteget veszítünk el a kultúraközvetítés során, ha nem újítjuk meg, hogy *mit* közvetítünk, s még inkább azt, hogy *miként*. Ugyanis a közvetítés eszközeit kereshetjük a célcsoportnál is. A legszembetűnőbb pozitív hatás, hogy e törekvés – ti. a hiphop kvázi felemelése – nóvum lenne, a kulturális élet ily módon történő színesebbé tétele az újdonság erejével hatna, mely mindenképpen figyelemfelkeltő dolog, ennél fogva érdeklődésre tarthat számot. A kultúrát struktúráiban több fele lehet bontani, így például *magas* és *popkultúrára*, melyeknek jól elkülöníthető rétegei mellett jelen vannak bizonyos „hidak", melyek a művészetek különböző műfajait, övezeteit összekötik, gondoljunk csak a *jazz* zenére, vagy a *krimi* irodalomra. Az általam foglalkotatott témát is ilyen törekvésű hídnak gondolom, melynek van oly teherbírása, hogy hosszútávon tömegeket vezessen a művelődési életbe.

Azt gondolom, hogyha újító programokat akarunk útjukra indítani, azt a jelen helyzetben olyan intézményekben kell kezdeni, melyeknek van saját mozgásterük, autonóm szervezési lehetőségük, de kooperálnak – közvetve, vagy közvetlenül – az oktatással. Főként művelődési központokra, művelődési házakra gondolok, rendezvényszervező cégekre, olyan intézményekre, melyek valami módon a kultúraközve-

[4] Mindenki vegyen a kezébe festékszórót, Index.hu , 2010. február 16. a http://index.hu/kultur/cinematrix/ccikkek/2010/02/16/banksy_es_a_falfirkalas_a_capa_es_a_vizisi/#top, letöltve 2010. február 25.

tításban részt vesznek. A civil szférát kell bevonni, annak kell indító löketet adnia, mert ez helyezkedik el az intézményesítés és az underground között. Csatornákra van szükség, melyek közvetítő szerepet vállalnak. Sikeres kultúrareformáló folyamatokat akkor lehet beindítani, ha az intézmények lehetőséget biztosítanak és teret adnak rá és ha valaki ezt közvetíti a célréteghez. Sok múlik a kommunikáció milyenségén, hogy milyen hátteret teremtenek az adott témának. Van-e átfogó, állandóan frissített honlapja a graffiti kultúrának – mint ahogy a kortárs könnyűzene a medrét terelgeti a PANKKK[5]? Szerezhető-e állami pénz egy nagyobb kiállítás támogatására? Be kell lépnie annak a közvetítő közegnek, mely a kultúrafogyasztók szintjére megfogalmazza és elhozza a lehetőségeket.

Ha ez megvan, ha az intézményesítési esemény beindul, kisebb láncreakciós folyamat jöhet létre. A graffiti példáján bemutatva: intézményi keretek között, legálisan lehet festeni, például egy művelődési házban, avagy a művelődési házzal együttműködő önkormányzat (magántulajdonban lévő épület esetén a tulajdonos) által kijelölt legális falfelületen. Ha ez működik, csábítja a fiatalokat, generálja őket az alkotásra, akkor ezek után már tárlatot rendezhetnek belőle, ahol számítani lehet, hogy a fiatal korosztály körében valószínűsíthetően népszerű lesz. Amennyiben ezek országos szinten elterjednek, az már mindenképpen kulturális bővülés, új arculat a magyar képzőművészetnek.

Ha látható, hogy ez egy működő program, meg lehet tölteni egyéb tartamokkal, úgy is, mint: graffiti verseny az ’56-os forradalomról (kiírhatja akár az Oktatási és Kulturális Minisztérium is) és máris ott vagyunk, hogy irányított témában alkotnak a fiatalok. Természetesen nem minden fiatal fog graffitizni, de országos méretekben egy ilyen programnak már visszhangja lenne. Emellet a művészetnek vannak alkotói és fogyasztói és egyúttal mindkettő nélkülözhetetlen és pótolhatatlan a létezéséhez, tehát a kultúra fogyasztóira ugyanúgy szükség van, mint a művészekre.

Tovább szőve a vélt pozitív kihatásokat, az intézményi keret – melynek most már az előző példa révén tagjai – eshetőséget adhat a fiataloknak arra is, hogy megismerjenek olyan lehetőségeket, elérhessenek olyan dolgokat, amiket eddig még nem ismertek, vagy csak érdektelen iskolaórákon hallottak róla, egymással nem kooperáló tantárgyak kötelező keretein belül. Így viszont, új köntöst adva nekik érdekesebbnek találhatják ugyanazokat a tartalmakat. Arra kell alapozni, hogy érezzék magukénak a kulturális témákat, mert ha azt egy modern, kortárs környezetben élhetik meg, olyan kulturális atmoszférában, mely közel áll hozzájuk és megragadja őket, úgy jobban a tudatukba épül. Maradva az ’56-os példánál, buzdíthatja a fiatalokat, hogy utána érdeklődjenek, utána olvassanak a témának, mélyítve tudásukat. Így visszajutunk a formális tanuláshoz, de már önakaratból.

A rap apropóján ez maga a nyelv művelése. A magyar nyelv bámulatosan gazdag, az első ránk maradt verstől, az *Ómagyar Mária-siralom*tól kezdve a történelmen és irodalmon keresztül nem véletlenül bővelkedünk jobbnál jobb költőkben és művekben. Az internet világban (*MSN Messenger, chat* stb.) a nyelv komoly destruktív (ez mellett újító) hatásoknak van kitéve, amit nem igazán lehet megállítani. Ez nemcsak a leírt szavakra vonatkozik, hanem a kimondottakra is, hiszen az ideje nagy részét az internet előtt töltő fiatalságba rögzül az eltorzult nyelv, mely szóhasználatában, beszédében megmutatkozik (gondoljunk csak a szórövidítésekre,

[5] www.pankkk.hu

vagy az idegen szavak túlzott és nem mindig helytálló hazsnálatára). Emellett a szleng (melyben a hiphop kultúra is bővelkedik) szintén hódít, gyarapítva ámde rontva is a nyelvhasználatot.

Meg kell próbálni tehát jó irányba „terelni" a nyelv változásának folyamatát, lehetőséget adva a nyelvi kreativitásnak és ötletességnek. Konkrét precedensem ezzel kapcsolatban esély a nyelv javítására, de művelésére mindenképpen. Ha egy rap költői est, vagy akár verseny kerülne hirdetésre, melynek során a folyamatba visznek egy befolyásoló dimenziót, nevezetesen, hogy egyes régies, nem használatos, kihalóban lévő szavakat fel kell használni a költés során, melyeknek meg kell jelenniük a művekben, akkor egyrészt nagyobb kihívás a fiatalok számára, másrészt kultiválásra kerül a nyelv. Mivel fel kell használniuk ezeket a kifejezéseket, szavakat, azok nagy eséllyel rögzülhetnek is a fiatalságban és alkalom adtán visszatérhetnek a beszélt nyelvbe.

Még egy szemléltető példával szeretnék élni. Az a véleményem, hogy a jelenkori fiatalság – köztük magam is – egyik nagy hiánya, hogy nem lát igazi példaképeket. A mai ifjúság úgy nő fel, hogy a filmszínészeket, a celebeket, a hírességeket tartja mintaképnek, eszménynek (tisztelet a kivételnek, illetve akinek nem inge, ne vegye magára). Nincs igazi „hősük". Pedig a magyar történelem ugyancsak bővelkedik követendő példákban. Egy erre tendáló program kezdeményező erő és irány lehetne, hogy az ifjúság újra találjon rá ezekre a hősökre. A *hősadás* projektje indulhatna el az országban, mely megjelenhetne olyan formákban, hogy például: *„Rap költészet és felolvasó est a Nyugat generációinak nagy költőiről",* vagy *„A reformkor nagy alakjai a graffiti és street art tükrében".* Ily módon a fiatalság egyrészről aktív résztvevője a művelődésnek, másrészről, ha nem is feltétlen tudatosan, de közelebb kerül olyan tartalmakhoz, melyek termékenyítően épülnek a tudásába, mert úgy éli ki a művészi hajlamát, hogy az saját, karizmatikus hőseiben jelenik meg.

Egyszerű aforizmával kifejezve többre megyünk a kulturális küzdelemben, ha mi kínáljuk fel a szellemi muníciót, de hagyjuk, hogy a fiatalság a saját „fegyvereibe" töltse azt (természetesen ellenőrzött körülmények között).

Az ember a világról, melyben él, állandó benyomásokat szerez. Mivel nem vagyunk egyformák, ugyanarra a benyomásra másként reagálunk. Az nyilvánvaló, hogy ha az utca művészeteit a közművelődésbe emeljük, nem mindenki tartja azt majd odavalónak, relevánsnak. Nem is várhatjuk, hogy 100%-os társadalmi támogatást nyerjen, no de a közművelődésnek melyik része az, amit mindenki definiáltan elfogad és amit mindenki fogyaszt. A kulturális pluralizmus talaján azonban egy programnak, – jelen esetben a kommercializálódás kockázata mellett – amennyiben hasznos kultúraközvetítésre, művelődési értékek továbbítására és beépítésére, akképpen, hogy eléri a társadalomnak bizonyos rétegeit, úgy hiszem, lehet s kell legyen létjogosultsága.

Mindemellett még egy kapcsolódó problémát szeretnék megemlíteni: a nemzeti identitásnak sajnos ugyancsak létező két végletét, melyek nem is igazán szemben állnak egymással, de mindenféle együttműködés nélkül, karöltve rombolják Magyarország helyzetét.

Az egyik végletet azok, akiket identitása hidegen hagy, nem érez éltető, felemelő erőt a magyar múlt, a magyar kultúra, a magyar nyelv, a magyarság iránt és szürkén, gyökereket nem igazán érezvén élnek. Ez kivetül egy olyan, napjainkban jellemző problémára, hogy a diplomázott és a diploma nélküli ifjúság is külföldre költözik, ott

dolgozik, ott adózik, ott él. Ennek persze gazdasági, társadalmi és sok egyéb okai vannak, melyek magyarázzák, de nem javítják a helyzetet. Ezzel nem a külföldi munkavállalás jogosultságát és mibenlétét szándékozom tagadni, illetve degradálni, ámde az nyilvánvaló, hogyha Magyarország ezzel nem tud lépést tartanai, úgy a több tekintetű felzárkózásra sincs esélye.

A másik véglet az egyre jobban elharapódzó radikális nacionalizmus. A magyar identitást szűken értelmező és magának kisajátító réteg. A haza iránt érzett emocionális érzelmeket lefoglalva és elferdítve, tele történelmietlen álelméletekkel, okkult nézetekkel, demagógiával a fiatalok nagy csoportját meg tudja nyerni, s ha megnyerte, akkor a fiatalra nagymértékben hat annak a közegnek a szocializáló színtere. Ez pedig szélsőséges, nem egészséges nemzetfelfogáshoz vezet. Tovább haladva, ha ez kihat a kultúrára és kultúrálódásra, márpedig kihat, akkor ott kirekesztően viselkedik annak bizonyos rétegeivel, tartamaival, mondván, hogy azok felhígítják a „magyar kultúrát". Nos, a magyar kultúra alapforrásának tekinthető, ha úgy tetszik axiómája, az exogám kultúrafelfogás. Ennek évezredes jelenlétére Babits Mihály világított rá, mely szemléletet s a fentebb említett mobilkommunikációs kultúraváltástól való – alapjában véve természetes – idegenkedést szerfelett jól összekapcsolja a következő idézet: „Ha a globalizációtól félünk, féljünk, de ne egy bezárkózó, pusztán védekező magatartást állítsunk fel védőbástyaként, hanem kreatív reagálással, progresszív kezdeményezésekkel, önmegújítással 'meneküljünk előre', használjuk fel belőle azt, ami a javunkra fordítható. E tekintetben nincs szerintem időszerűbb mottónk, mint Babits Mihály tétele, aki már a tízes években megfogalmazta, hogy két nemzetszemlélet vitatkozik egymással: az egyik az endogám, a másik az exogám nemzetszemlélet. Maga Babits Mihály – aki igazán mély nemzeti és történelmi gyökerekkel rendelkezett – azt vallotta, hogy a magyar kultúra éppen attól életképes és a jövőjét tekintve is esélyes, hogy exogám jellegű, hogy integráló alaptermészetű, értékeket kihordani és magáévá érlelni képes, szintetizáló kultúra. Ez biztosította nemzeti jellege megőrzését is."[6]

Ezzel szemben az a társadalmi réteg, amelyre a nacionalizmus és annak értékrendje hat, el fogja utasítani a művelődésnek azokat a szintjeit, módozatait és tartalmait, amelyek álláspontjuk szerint nem tartoznak a magyar kultúrához (ergo a babitsi síkon a szélsőséges nacionalizmus koncepciója az, hogy a magyar kultúra endogám természetű, amit maga Babits, már a XX. század elején, Magyarország pedig fennállása óta megcáfolt).

Az ilyen végleteket ellensúlyozandó kellenek a magyar kultúrát megújító programok, melyek – nem demagógiával – közvetítik a magyar kulturális életet színesebbé, élhetőbbé tenni kész lehetőségeket. A művelődésnek meg kell újulnia – az én példámon túl egyéb más újszerűségekkel is –, fogadnia és integrálnia kell a kulturális impulzusokat, azokat is, melyeket a kortárs világ hoz magával. Ápolni kell a becses kultúrvonalat, azoknak az örökségét, akik szót emeltek, hogy ne karddal tegyünk újra naggyá egy nemzetet.[7] Egyszersmind egy ilyen kultúrprogram adhat egy olyan identitástudatot is, mely arra épül, hogy ezek a programok nálunk indultak, a mieink, a mi kezdeményezéseink. Éppen ezáltal hűségessé válhatnak a magyar múlt-

[6] Agárdi Péter [2000]: A kultúra esélyei az ezredfordulón. Tudásmenedzsment. I. évfolyam 2. szám
[7] Utalva a Klebelsberg és követői féle kultúrafelfogásra és örökségre.

hoz, hiszen a progresszívebb hagyomány az, amelyik innovatív (többek között ezért veszélyes a szélsőséges nacionalizmus).

Ha a fiatalokban így nő meg az identitástudat, hogy egyre több és egyre újabb tartalmak és módszerek épülhetnek az itthoni művelődésbe ő általuk, ha ráébreszthetőek arra, hogy a kultúrát nem csak fogyaszthatják, hanem ők maguk is hozzátehetnek, formálhatják, teremthetik, úgy nem csak a magyar kultúra, hanem az ország is de facto prosperálhat. Mert amennyiben a fiatalok kulturális látószöge tágul, úgy a kulturális tőkéjük is erősödik.

Természetesen nem azt állítom, hogy említett elképzelés gyógyír lenne a magyar kultúra globális bajaira, magától értetődően a kulturális élet megújulását sem ettől várom, csupán – a szubszidiaritás elve jegyében – egy generációs szubkultúra szintjéről próbáltam egy lehetséges alternatívát állítani. Hiszen a kultúraközvetítés a társdalom építésének egyik elemi mozzanata. „Csak akkor csatlakozhatunk szervesen Európához, ha a társadalom mind szélesebb rétegei alkotó módon, tudatosan vesznek benne részt. Ebben pedig központi szerepe van az életmódnak és a kultúrának, hiszen közvetítő szerepet töltenek be a gazdasági és társadalmi struktúra átalakulása között."[8]. A kultúra persze egy hatalmas, többrétű dolog, mely rengeteg ágról táplálkozik. Ez az esszé a művészeti kifejeződésekről és a fiatalok bekapcsolódási esélyeiről és pontjairól szól. Mert az ifjúság kulturálisan inaktív részének a bevonásához jó marketingű és új táptalajú újdonságok kellenek, hiszen művelődés és kultúra nem mindig anyagi probléma miatt nem elérhető, hanem azért mert nem jelenik meg olyan színben, olyan vágyként, hogy fogyasztói hajlandóságot keltsen. Olyan újító pontokkal kell a művelődési lehetőségek tárházát bővíteni, amik ezt a vágyat keltik fel a fiatalban.

Ez, természetesen nem azonnali statisztikákban kimutatható fejlődés lenne, de az ilyen és ehhez hasonló országos szintű kezdeményezéseknek ország image javító hatása Magyarországot kulturálisan gazdag, az új felé nyitó és kulturálisan megújulni hajlamos nemzetként deklarálhatná, mely felfogás identitásbeli megerősödés jó földbe szórt magja is lehetne.

[8] Vitányi Iván [2006]: A magyar kultúra esélyei. 16. o. MTA Társadalomkutató Központ, Bp.